

פתרון הבחינה

אזרחות

קיץ תשפ"ד, 2024, שאלון: 34282

מוגש ע"י מורה בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

- התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
- תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 1-3.

שאלה מספר 1

עקרון שלטון העם: עקרון יסוד בדמוקרטיה לפיו האזרחים הם הריבון (מקור הסמכות) במדינה. האזרחים בוחרים שלטון של נציגים לזמן קצוב המוגדר בחוק, ואלו אחראים על ניהול ענייני המדינה. **הסבר: (א) ציטוט –** "הכנסת היא הרשות שבחרו האזרחים ונתנו בה את אמונם – לא הממשלה. [...] המוסד שבעבורו הצביעו האזרחים ומושל בשמם הוא הכנסת".

(ב) קישור – כותב הקטע מתייחס במאמרו לנושא האיזונים והבלמים בין רשויות השלטון בישראל. בנוגע לכנסת, הוא טוען כי עליה לחזק את השפעתה כרשות המחוקקת ולבסס את מעמדה כמייצגת של העם ולא של הממשלה. הוא מדגיש כי האזרחים, שהם הריבון ומקור הסמכות במדינה לפי עיקרון שלטון העם, לא בחרו את חברי הממשלה (הרשות המבצעת), אלא את חברי הכנסת, כדי שאלו ינהלו עבורם את ענייני המדינה. בהתאם, על חברי הכנסת לייצג את האזרחים נאמנה, לפעול באופן עצמאי עבור הריבון, ולא לתת לממשלה לשלוט בכנסת ולנהל את עבודתה באמצעות ועדת השרים לענייני חקיקה ומשמעת קואליציונית, כפי שקורה כיום. באופן זה, טוען הכותב, כוחה של הכנסת יגדל, והאיזונים והבלמים בין הרשויות בישראל יישמרו באופן מיטבי, לעומת המצב הקיים שפוגע באמון הציבור בכנסת ומחליש את מעמדה.

שאלה מספר 2

1. **ביקורת שיפוטית:** ביקורת של מערכת המשפט (בדרך כלל של בג"צ) על הרשות המחוקקת ועל הרשות המבצעת. מתבטאת בישראל מאז המהפכה החוקתית במידה רבה ע"י פסילת חוקים הסותרים חוקי יסוד קיימים. ישנה מחלוקת ציבורית על סמכותו של בית המשפט לביקורת שיפוטית והיקפה הראוי.

הסבר: (א) ציטוט – "בית המשפט מצידו מתערב בעניינים רבים לנוכח חולשת הכנסת".

(ב) קישור – כותב הקטע מתייחס במאמרו לנושא האיזונים והבלמים בין רשויות השלטון בישראל. בנוגע לבית המשפט, הכותב טוען כי בגלל החולשה שמפגינה הכנסת בכל הנוגע לתפקידה כאחראית על תהליכי החקיקה, בית המשפט נכנס לתוך החלל שנוצר, מתערב בסוגיות רבות ומעביר ביקורת על עבודת הכנסת והממשלה. כך לדוגמה, בקטע מובאת הביקורת השיפוטית שהפעיל בג"ץ ביחס למתווה הגז עליו החליטה הממשלה, והחלטת בג"ץ לפסול את המתווה. במקרה זה, בית המשפט טען כי עליו להפעיל ביקורת שיפוטית על הממשלה משום שהכנסת לא מבצעת את תפקידה ומצייתת באופן אוטומטי להנחיות ולהחלטות הממשלה. הכותב טוען כי מצב הדברים הקיים פוגע במעמדה של הכנסת כרשות המחוקקת, מביא להתערבות גוברת מצד בית המשפט ופוגע במרקם האיזונים והבלמים הקיים בישראל.

שאלה מספר 3

2. **הצעת חוק פרטית:** תפקידה העיקרי של הכנסת הוא לחוקק חוקים. הצעת החקיקה יכולה להיות ביוזמת הממשלה ואז תחשב כהצעת חוק ממשלתית, או ביוזמת חבר-כנסת או קבוצה של חברי כנסת שאינם שרים או סגני-שרים, ואז תחשב כהצעת חוק פרטית. גם ועדות הכנסת רשאיות ליזום הצעות חוק בתחומי עיסוקיהן ולהכיין ל"קריאה ראשונה". הצעת חוק פרטית צריכה לעבור אישור של נשיאות הכנסת ולאחר מכן של מליאת הכנסת בקריאה טרומית. אם אושרה בקריאה טרומית, הצעת החוק הפרטית תעבור לאחת מוועדות הכנסת להמשך טיפול ומשם תגיע להצבעה בקריאה ראשונה במליאת הכנסת עד לאישורה המלא בקריאה שלישית, בהנחה שתזכה לרוב.

הסבר: (א) ציטוט – "אחד הכלים האפקטיביים היחידים שעומדים לרשות חברי הכנסת בכלל, ושל האופוזיציה בפרט, הוא הצעת חוק".

(ב) קישור – כותב המאמר טוען כי הצעות חוק פרטיות הן כלי חשוב ויעיל עבור חברי הכנסת לחיזוק מעמד הרשות המחוקקת ביחס לרשויות האחרות. הצעות חוק פרטיות הן הצעות חוק שלא מובאות להצבעה ביוזמת הממשלה אלא ביוזמה פרטית של חבר-כנסת או מספר חברי כנסת שאיחדו כוחות, וכותב המאמר מסביר כי רובן המכריע כלל לא יאושר בסופו של דבר. ובכל זאת, הכותב מסביר כי מדובר בכלי חשוב שנמצא לרשות חברי הכנסת משום שהצעות חוק אלה מעוררות שיח ציבורי ותקשורתי, גורמות לשרים (חברי הממשלה) לתת דין וחשבון על מעשיהם, ומחזקות את מעמדה של הכנסת כגוף מפקח ומבקר על הרשות המבצעת. לדעתו, זהו כלי משמעותי מאוד שמקנה לרשות המחוקקת יכולת פיקוח וביקורת על הממשלה ומחזק את מעמדה ביחס לרשויות האחרות, כפי שצריך להיות.